

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Jak udělat komunikaci

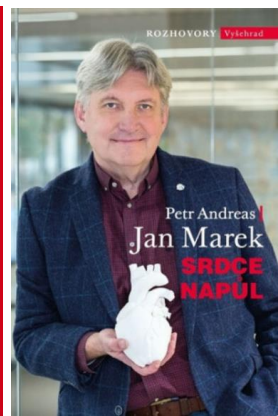
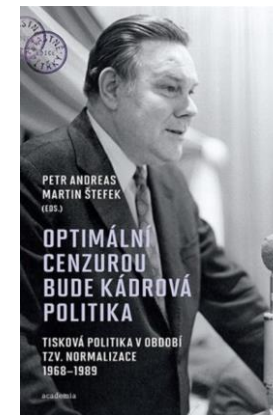
Úvod do filosofie jazyka

Mgr. Petr Andreas, Ph.D.

O mně

- Mgr. Petr Andreas, Ph.D.
- estetika, literární věda (Filosofická fakulta UK)
- historie mediální komunikace, rétorika, interpretace textů, literární kritika
- novinář a publicista
- a (web)editor (2. LF UK)

Osnova

1. Vývoj filosofických názorů na to, co je jazyk
- 2. Teorie řečových aktů**
 - Příklady a aplikace
3. Performance: Komunikace jako divadlo
 - Příklady: Politika a gender
4. Digitální komunikace na soc. sítích
 - Specifika a problémy
 - Lajkování, sdílení
 - Jak může teorie řečových aktů pomoci kvalitněji komunikovat
 - Komunikace – věda?

Cíle

1. Získat vhled, jak funguje a jak mocný nástroj je jazyk
2. Změnit pohled na komunikaci a informační společnost
3. Komunikační kompetence a kritické myšlení

Filosofie jazyka

Filosofie jazyka je podoborem filosofie

Filosofie:

- Racionální a kritické zkoumání obecných otázek
- Estetika, etika, filosofie vědy...

Filosofie jazyka:

- Filosofické zkoumání jazyka, zejména
 - vztahů mezi jazykem a myšlením
 - jazykem a jednáním
 - Co (kdy) je pravda

Klasický pohled filosofie a logiky na jazyk

- Dnes: Jazyk – myšlení, vnímání, podvědomí... tvoří náš svět
- Od vzniku filosofického myšlení a Aristotela – 1. pol. 20. stol.:
- Jazyk popisuje svět, konstatuje fakta
 - Jazyk se skládá z výroků, které jsou pravdivé, nebo nepravdivé
 - Ostatní jsou pseudovýroky, chaos
 - Logický pozitivismus (1. pol. 20. stol.): Důraz na logiku a racionalitu

Prohlášení o uzavření manželství

- Windsor, kaple sv. Jiří, květen 2018

Prohlášení o uzavření manželství

- Windsor, kapele sv. Jiří, květen 2018
- „Beru si tě za svou manželku“ („Ano“)

- a) Pravdivý výrok
- b) Nepravdivý výrok
- c) Ani pravda, ani nepravda ✓

Většina výroků nesplňuje požadavek na pravdivost – fungují jinak

- „Martini, protřepat – nemíchat“, „Jestli si ten fotbal neprosadíš, tak jsi u mě mrtvej muž“, „Ať tě provází síla“, „Říkám ti: Jsem tvůj otec“, „Odvolávám, co jsem odvolal a slibuji, co jsem slíbil!“, „Děláte machry a hajzl máte na chodbě!“, „Já chci žít nonstop!“, „Jsem, který jsem“, „To je hnus, velebnosti, jdu blejt“, „Křtím tuto loď Titanic!“, „To nedopadne dobře, pane učiteli“, „Pepo, ty jsi hovado!“, „To jsou paradoxy, co?“, „To chce klid“... ..

John Langshaw Austin

- (1911–1960)
- Profesor morální filosofie na Oxfordu
- William James Lectures, Harvard
- *Jak něco udělat pomocí slov*
(*How to Do Things with Words*, 1955, vydané 1962, česky 2017 a 2022)
- **„Teorie řečových aktů“** – od pol. 20. st. dominantní přístup
- Reakce na logický pozitivismus
- Austin chce naopak pochopit „chaos“ běžného jazyka

Austin: Dva druhy výroků

1. Konstativy

- Výroky oznamující/konstatující fakt
- „Je středa“, „Je tu čerstvý vzduch“, „Mobil narušuje koncentraci“
- Lze určit pravdivost

2. Performativy

- Nepopisují, nekonstatují, neoznamují
- Nejsou pravdivé, ani nepravdivé
- **Pronesení takovéto věty je vykonání činu**
- „Křtím tuto lod“, „Vyhlášuji válku“, „Vsadím se“

Prohlášení o uzavření manželství?

- Výrok
 - „Beru si tě za svou manželku“
- Okolnosti
 - Svatební rituál, výměna prstenů... ❌
 - Zápis do knihy svateb ❌
 - Kněz, svědci... ❌
 - V kostele, oblečení... ❌
 - Aktu věří a chovají se jako manželé ✓

Vhodné okolnosti (*felicity conditions*)

1. Musí existovat přijímaný konvenční postup s konvenčním účinkem
 2. Konkrétní osoby a okolnosti musí být vhodné pro uplatnění postupu
 3. Postup musí být proveden správně a úplně
 4. Účastníci musí mít vhodné myšlenky a pocity
 5. Účastníci se potom musí tak chovat
- Jinak: Daný akt je nešťastný nebo neúspěšný, může selhat nebo být zneužit
 - (Austin 1962/2022)

Austin: Tři aspekty jazyka

- **Lokuce**

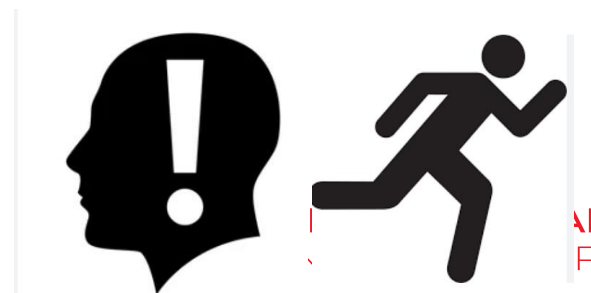
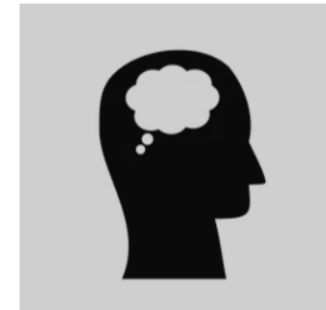
- Použití řeči, vyslovení něčeho
- Libovolný výrok, který má smysl
- Příklad: „Oznamuji vám...“, „Měli byste poslouchat...“

- **Ilokuce**

- Způsob použití řeči (záměr/intence)
- Příklad: oznámení, rada

- **Perlokuce**

- Účinek (důsledek) na pocity, myšlenky, jednání posluchačů – jejich reakce

Příklady

Lokuce – slova, výrok

„Martini – protřepat,
nemíchat!“

„Jestli si ten fotbal
neprosadíš, tak jsi u mě
mrtvej muž!“

„Ať tě provází síla!“

Ilokuce – Co chci a „dělám“

Objednání a pokyn k přípravě
nápoje

Požadavek, výhrůžka

Vyjádření přání, podpory,
požehnání

Perlokuce – Co se stane

Číšník připraví a poda

Bude/nebude ho ignorovat

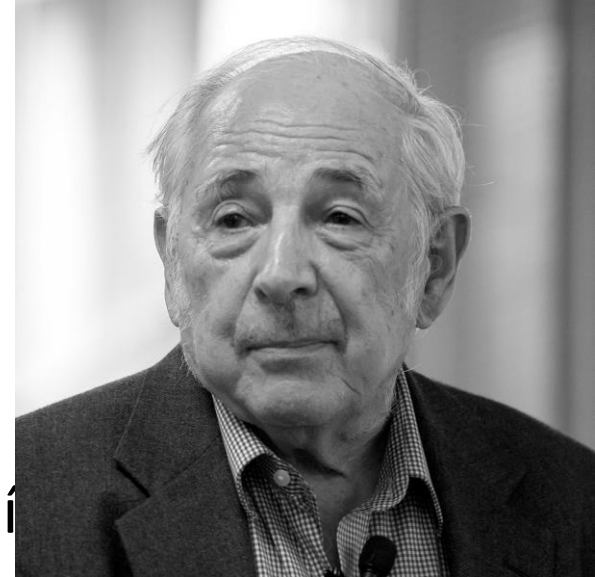

Stejný výrok – více typů ilokučních aktů

- „Je tu horko“
 - Oznámení
 - Pokyn technikovi
 - Vyjádření pocitu
- Každý výrok může fungovat v neomezeném množství aktů

John R. Searle: Klasifikace ilokucí

- Podle Austina cca 10 tisíc ilokučních sloves
- Podle Searla (1975) 5 kanonických tříd dle účelu:
- **Asertivy** – tvrzení, že něco nějak je (ne/pravdivé; konstatování, vysvětlení, chlubení se...)
- **Direktivy** – pokoušejí se posluchače přimět, aby něco udělal (pozvánka, návrh, žebrání, příkaz...)
- **Komisivy** – vedou mluvčího k budoucímu jednání (slib, závazek, vyhrožování...)
- **Expresivy** – vyjadřují psychický stav (děkování, gratulace, omluva, kondolence...)
- **Deklarativy** – úspěšné vykonání uvede svět do souladu s vysloveným tvrzením (soudní verdikty, pokřtění, manželský slib, pojmenování lodě...)

Co dokážou slova Příklady řečových aktů

Neexistují žádná slova,
která by byla pouhými slovy.
Ch. Morgenstern (1922: 106)

Mohou slova... informovat?

- Asertiv
- Tato funkce jazyka ve filosofii jazyka historicky vnímána jako základní
- Intuitivní – máme sklon vnímat výroky jako informování či popis
- „Slibuji, že přijdu“ = nikoli asertiv, ale performativ, komisiv
- **Klam popisu** (*descriptive fallacy*)
(J. Loxley 2007: 7)

Ilokuce

Asertiv (tvrzení...)

Direktiv (přikazují...)

Komisiv (slibují...)

Expresiv (děkuji...)

Deklarativ (křtím...)

Perlokuce (co se má stát/stane)

fnmotol 6h

**JEDNODENNÍ
UZAVÍRKA DĚTSKÉ
POHOTOVOSTI**

**Z důvodu havárie vody bude
v sobotu 4.6. 2022 od 8.00
do 18.00 uzavřena Dětská
pohotovost.**

DĚKUJEME ZA POCHOPENÍ

Mohou slova... učit?

- Asertiv – Výklad, např. o řečových aktech
- Ale také:
- Direktiv – Apel na změnu myšlení
 - Expresiv – Vyjádření názorů a postojů
 - Metajazykové akty – Vysvětlení, co dělám

Ilokuce

Asertiv (tvrzení...)

Direktiv (přikazuji...)

Komisiv (slibuji...)

Expresiv (děkuji...)

Deklarativ (křtím...)

Perlokuce (co se má stát/stane)

Mohou slova... zraňovat, působit újmu?

- Trestní zákoník ČR zná **verbální trestné činy**
- Pomluva (§ 184 TZ)
 - Nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrožit vážnost u spoluobčanů
 - Asertiv » perlokuce
- Vydírání (§ 175 TZ)
 - Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl
 - Direktiv, komisiv
- Hanobení (*hate speech*) (§ 355 a 356 TZ)
 - Kdo veřejně hanobí ... některý národ (skupinu), jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu
 - Asertiv, expresiv (» perlokuce)

Ilokuce

Asertiv (tvrzení...)

Direktiv (přikazuji...)

Komisiv (slibuji...)

Expresiv (děkuji...)

Deklarativ (křtím...)

Perlokuce (co se má stát/stane)

Mohou slova... přivodit fyzické zranění?

„Trhej!“ (příkaz vycvičenému psovi)

- Direktiv » perlokuce
- Pes je nástroj

Ilokuce

Asertiv (tvrzení...)

Direktiv (přikazují...)

Komisiv (slibují...)

Expresiv (děkuji...)

Deklarativ (křtím...)

Perlokuce (co se má stát/stane)

Mohou slova... zabít?

- Dívka zmanipulovala přítele, aby se otrávil výfukovým plynem (Massachusetts, 2014)
- Messenger, telefon a SMS, bez fyz. kontaktu
- Je řečový akt dostatečný pro akt zabití?
- Direktiv (nátlak, donucení) i asertiv ad.
 - „Nemůžeš zrušit slib!“ (apel na morální povinnost)
 - „Tak kdy do toho jdeš?“ (požadavek)
 - „Radši nekecej a neříkej, že to uděláš, aby tě pak jako náhodou chytili.“ (varování, požadavek)
 - „Tví rodiče asi vědí, že je to s tebou fakt špatný...“ (vyjádření ospravedlňující domněnky)
 - „Tví rodiče vědí, jak jsi smutný, a že to děláš, abys byl šťastný“ (asertiv)
 - » dodávání odvahy a vzbuzování viny a hanby (perlokuce)
 - (přepis: M. Y. Horton 2022)
- Rekvalifikace „napomáhání sebevraždě“
> „neúmyslné zabití“
- „Moderní pojetí zabití“ (LA Times)

Ilokuce

Asertiv (tvrzení...)

Direktiv (přikazuji...)

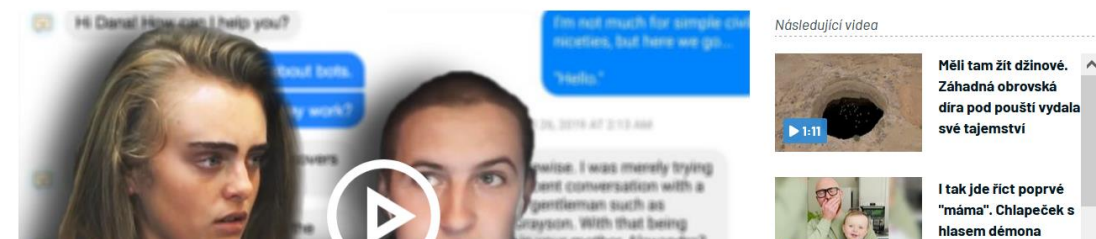
Komisiv (slibuji...)

Expresiv (děkuji...)

Deklarativ (křtím...)

Perlokuce (co se má stát/stane)

Udělej to. Dívka “přemluvila” přítele k sebevraždě. Její role v případě otřásla USA

Mohou slova... vést k masakru?

Genocida ve Rwandě (1994)

- Jakou moc má manipulace lidské mysli pomocí jazyka?
- Kauzální spojení **řečového aktu** a aktu genocidy
- „Nebezpečná řeč“ (*dangerous speech*) = Řečový akt (slova, zvuky, obrazy), který při rozšíření dokáže inspirovat k násilí na členech jiné lidské skupiny. Definována nikoliv obsahem ani záměrem, ale perlokučně – konkrétní škodou, kterou způsobuje. (S. Benesch 2021)

Ilokuce

Asertiv (tvrzení...)

Direktiv (přikazují...)

Komisiv (slibují...)

Expresiv (děkuji...)

Deklarativ (křtím...)

Perlokuce (co se má stát/stane)

Genocida ve Rwandě 1994

Historicky **napětí mezi skupinami Tutsi / Hutu**, sémantická proměna označení:

- 1. povolání: chovatelé dobytka / zemědělci (předkoloniální období)
- 2. společenské kasty: mocenská elita / podřízená masa (20. léta)
- 3. etnický původ: „státní“ etnikum, politici, úředníci, možnost vzdělání / ti druzí (30. léta); vydány občanské průkazy
- V postkoloniální období (po 1962) zvolena hutuská vláda, diskriminuje tutsijskou minoritu
- Občanská válka (1990–1994)
- Hutuský prezident zabit (1994, letecký atentát)

Genocida (1994)

- Média (*hate radio...*) podněcují k vyhlazení Tutsiů.
- Útočníci s tranzistorovým rádiem v jedné ruce a s mačetou v druhé podle vysílaných jmen a občanských průkazů zavraždili ½ mil. až milion

Genocida ve Rwandě 1994

<https://youtu.be/VNbUeLnxQEI?feature=shared>

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (1994)

- Řečové zločiny (*speech crimes*) těžištěm případů
- „Proces s médii“ – hutuský editor novin a dva vedoucí Radio Télévision Libre des Milles Collines („Radio Machete“) odsouzení za podněcování genocidy
- (C. A. Datondjii 2023; S. Strauss 2007...)

Mohou slova... uzdravovat?

- Psychoterapie a psychoanalýza
 - perlokuční cíl: zlepšit mentální zdraví a kvalitu života
- Psychoanalýza
 - Terapeut nabízí interpretace a k pochopení vedoucí „náhled“ iracionálních motivací a vytěsněných intrapsychických konfliktů (Kratochvíl 2006/2017)
 - Asertiv
- Kognitivně-behaviorální terapie
 - Terapeut pomáhá uvědomit si zkreslené myšlení a dysfunkční chování, zadává behaviorální úkoly, pomáhá s hodnocením a změnou chování, sokratovsky se táže (Kratochvíl 2006/2017)
 - Asertiv, direktiv

Ilokuce

Asertiv (tvrzení...)

Direktiv (přikazuji...)

Komisiv (slibuji...)

Expresiv (děkuji...)

Deklarativ (křtím...)

Perlokuce (co se má stát/stane)

Analýza médií

Akční nabídka:
iDNES Premium na rok jen za 690 Kč

iDNES.cz
ZPRÁVY > DOMÁCÍ

Povodně 2024 Počasí MediaHub NATO Inspirativní ženy Koronavirus Zprávy z EU Speciály

Česká republika dá na obranu nejméně dvě procenta HDP. Pavel podepsal zákon

7. června 2023 17:15

Česko by mělo ze zákona každoročně vynakládat nejméně dvě procenta hrubého domácího produktu (HDP) na obranu. Vládní předlohu, která má vedle zakotvení obranných výdajů také zajistit stabilní financování nákladných obranných projektů k modernizaci armády, ve středu podepsal prezident Petr Pavel. O jeho podpisu informoval Hrad.

Zpráva

- Sdělování faktů, neutrální jazyk, 3. osoba
- Asertiv

- Problém: Zprávy a reportáže vyjadřují názory a preference
- > Analýza řečových aktů jako ukazatel kvality práce médií

MENTÁŘE KOMENTÁŘE NÁZORY OSOBNOSTÍ PODCASTY PODIVNÉ ZLOČINY ODTAJNĚNO E40 RASOVÁNÍ

Martin Fendrych | Komentáře

11. 9. 2024 8:00

Sdílet článek

Na obranu dáme horko těžko dvě procenta HDP. Pokud chceme Rusko odstrašit, je to málo

Šéf české armády Karel Řehka vysvětlil systém odstrašení: „My to neděláme kvůli tomu, abychom vyhráli válku, až nastane, my to děláme kvůli tomu, aby k ní nedošlo.“

reklama

Ilokuce
Asertiv (tvrzení...)
Direktiv (přikazují...)
Komisiv (slibují...)
Expresiv (děkuji...)
Deklarativ (křtím...)
Perlokuce (co se má stát/stane)

Názory, komentáře

- Emotivnější jazyk, autorská první osoba
- Asertiv + expresiv + direktiv

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Jak *Le Monde* ovlivňuje politiku – analýza řečových aktů

- Editorialy *Le Monde* obsahují mnoho direktivů:
 - Sugestivní otázky, selektivní vyjádření expertů...
 - „Stále silnější požadavek na humanitární právo na zásah je v zájmu všech civilních obyvatel.“
- *Le Monde* pomocí **direktivů** oslovuje lidi v mocenských pozicích
 - Francouzský stát, prezident, vláda, parlament...
 - Evropská unie, evropské státy...
 - Svět: Západ, Rusko, hlavy jiných států...
- Závěr: *Le Monde* se prezentuje méně jako tradiční zpravodajské médium a převážně jako sociální aktér – klade se naroveň evropským, zahraničním a mezinárodním institucím
- (E. Le 2009)

Jak *Le Monde* ovlivňuje politiku

- Analýza řečových aktů může pomoci vysvětlit zájem o *Le Monde*

Křetínský koupil podíl ve francouzském deníku Le Monde

Novinky, ČTK
vybrat autory ke sledování ▾
25. 10. 2018, 15:24

Francouzský bankéř Matthieu Pigasse, spolujatel francouzského deníku Le Monde, prodal firmě Czech Media Invest (CMI) českého investora Daniela Křetínského 49procentní podíl v holdingu Le Nouveau Monde. Jeho prostřednictvím tradiční francouzský list spoluvlastní. Uvedla to agentura AFP.

K nákupu podílu v Le Monde mě vedla občanská povinnost, vysvětlil Křetínský

Reklama

- „Propagace zboží nebo služeb k prodeji prostřednictvím neosobních médií.“
 - (*Collins Concise Dictionary*; G. Cook 1996: 9)
- Komisiv (slib)
- Výzkum reklamy v časopisech: Dílčí akty jsou variabilní: popis, informování, tvrzení, návrh, rada, argument, hodnocení, odmítnutí, obvinění, nabádání, přesvědčování, nabídka, slib, překvapení, děkování, varování...
- (S. Simon, D. Dejica-Cartis 2014; G. Cook 1996)

Dr. Jan Pirk: Nejzdravější nápoj, který spálí veškerý tuk z pasu, zad a stehen!

Lež jako řečový akt

- Searle: Lži a smyšlené výroky jsou tvrzení, která předstírají, že jsou pravdivá (1969: 42–49).
- Lež vzbuzuje nesouhlas, odmítnutí a odpor.
- Rozhodující je záměr/intence (x omyl...)
- Rozeznat lež a reagovat je možné jen na metakomunikativní úrovni
- (L. Hoinărescu 2018)

Vitalia.cz » Zdraví » Lékárna » Přípravek na hubnutí je podvod. Zneužívá slavné jméno profesora Pirka

Přípravek na hubnutí je podvod.
Zneužívá slavné jméno profesora
Pirka

LENKA KRBCOVÁ | 29. 5. 2020

2 NOVÉ NÁZORY

Povaha jazyka – shrnutí

- Jazyk není z podstaty konstativní – to je abstrakce, ideál
- Jenom malá část výroků je pravdivá, nebo nepravdivá
- Kritériem hodnocení **úspěch, účinek, funkčnost**
- Význam se pozná ne z věty, ale z **kontextu řečového činu** (*speech act*)
- „Celkový řečový akt v celkové řečové situaci je jediným *skutečným jevem*, o jehož objasnění nám v posledku jde.“ (Austin 2022:117).
- Jazyk nejen nástrojem k popisu světa, ale k jeho **předělávání**

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Performance a performativní obrat

Další vývoj pohledů na komunikaci

Performativ > performance

Zkouška, pohovor,
prezentace...

Působení

1. jazykovými prostředky
(performativně, Austin...)
 2. nejazykovými prostředky:
upravenost, úsměv,
oblečení, gesta...
- Performance
 - = dělání, působení, vytváření,
prezentování, dělání dojmu

Co všechno je performance?

Erving Goffman

- Performance = aktivita, která slouží k ovlivnění druhých účastníků **dané situace** (1959: 8)

Richard Schechner

- **Cokoli** může být zkoumáno jako performance
- (Schechner 2002)
- » 60./70. léta: „**Performativní obrat**“: Vše studováno jako performance: architektura, právo, medicína, politika...
- Rozvojem masmédií, televize a reklamy politici dostali prostor více „hrát“

Ronald Wilson Reagan

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Příklady (využití) performance. Politika a gender

Lidé obeznámení s technikami performance se začali učit jak manipulovat svůj obraz. Workshopy. Dovednosti vystupovat v médiích (media skills) se staly nutností pro politickou kariéru. (R. Schechner 1988: 328.)

Pokleknutí Williho Brandta ve Varšavě 1970

- V roce 1944 povstání Poláků ve varšavském ghettu, německá armáda ho potlačila (sovětská armáda nezasáhla)
- Po 2. sv. válce se Němci pokládají za oběti Hitlera a Stalina, nepřiznávají si, že jsou pachatelé a viníky; mezi Polskem a NSR nebyly diplomatické vztahy
- Západoněmecký kancléř Willi Brandt pokleknutím u pomníku obětí povstání symbolicky přiznává vinu, XII/1970
- Rituální tělesné gesto » nová éra vztahů mezi Západem a Východem; Nobelova cena míru
- (V. Rauer 2006; C. Szaló 2021)

- „V propasti německých dějin, obtěžkán miliony zavražděných lidí, jsem jednal jako ti, kterým selhává jazyk.“

- (W. Brandt: *My Life in Politics*)

POLITISCHE UMSCHAU
ZEITUNG FÜR POLITIK UND CHRISTLICHE KULTUR

JAHRGANG 25 — NR. 284 DUSSELDORF - DIENSTAG - 8. DEZEMBER 1970 Ausgabe A 0 30 PFENNIG

F5869 A

Der Vertrag Bonn - Warschau ist unterschrieben

Nächster Schritt: Aufnahme diplomatischer Beziehungen

Bundeskanzler Brandt: Schlußstrich unter eine böse Vergangenheit

Von unserem Redaktionsmitglied Heinz Schweden

Warschau — Diplomatische Beziehungen zwischen der Bundesrepublik und Polen sollen unmittelbar nach Inkrafttreten des gestern von Bundeskanzler Brandt und dem polnischen Ministerpräsidenten Cyrankiewicz unterzeichneten deutsch-polnischen Vertrages aufgenommen werden. Dies wurde gestern von beiden Seiten als erste konkrete Auswirkung des neuen Verhältnisses bezeichnet, das der „Vertrag über die Grundlagen der Normalisierung der Beziehungen“ einleiten soll.

Brandt hat in Gesprächen mit dem polnischen Parteichef Gomulka und Cyrankiewicz allerdings noch einmal in aller Deutlichkeit darauf hingewiesen, daß der deutsch-polnische Vertrag in einem inneren Zusammenhang mit der gesamten Ostpolitik der Bundesregierung zu sehen sei und der Ratifizierung im Bundestag eine befriedigende Berlin-Lösung vorausgehen müsse. Die polnische Seite hat dafür Verständnis gezeigt und durchblicken lassen, daß sie ihrerseits die Ratifizierung des Vertrages im polnischen Parlament nicht mehr von einer vorherigen völkerrechtlichen Anerkennung der DDR durch Bonn abhängig machen wird.

Cyrankiewicz hat eine Einladung Brandts zu einem Besuch Bonn's angenommen. Während die Warschauer Bevölkerung die Unterzeichnung im Radziwill-Palais, dem Repräsentationsort des polnischen Ministerrats, mit großer Zurückhaltung verfolgte und den Kanzler-Besuch in der polnischen Hauptstadt kaum zur Kenntnis nahm, wurde in Erklärungen und Tisdreden von beiden Regie-

dieser Prozeß mit einer Normalisierung der Beziehungen zwischen Bonn und Prag fortgesetzt werde. Für den Frieden und die Zusammenarbeit in Europa würde auch „eine Normalisierung der Beziehungen zwischen beiden deutschen Staaten“ wichtig sein, erklärte er. Polen bekräftigte die Aufnahme der Bundesrepublik und der DDR in die UNO.

Brandt vertetele den deutsch-polnischen Vertrag ebenso wie das Moskauer Abkommen als

Zur Vertragsunterzeichnung
in Warschau veröffentlichen wir: Leitartikel von Joachim Sabotta und Berichte unserer Auslandskorrespondenten auf Seite 2.

Bericht unseres Redaktionsmitglieds Heinz Schweden sowie Auszüge aus der Fernsehansprache des Kanzlers auf Seite POLITISCHE UMSCHAU.

Meilenstein auf dem Weg zur Entspannung. Dazu gehöre auch der angestrebte Vertrag mit der Tschechoslowakei und die vertragliche Regelung der Beziehungen zwischen Bundesrepublik und DDR.

Die beiden Regierungschefs trafen gestern zweimal zu Gesprächen zusammen, einmal am Vormittag vor der Unterzeichnung und am Nachmittag mit KP-Chef Gomulka im Gebäude des Zentralkomitees. Während der genau 43 Minuten dauernden Unterredung zwischen Brandt und Cyrankiewicz in dessen Amtssitz wurde über humanitäre Fragen, Fragen der

IM GEDEKENEN AN DIE OFFER: Bundeskanzler Brandt nach der Kranzniederlegung am Ehrenmal für die Toten des ehemaligen jüdischen Gettos in Warschau. Foto: Bild: sp1

Verteidigung für Einstellung

Kvíz: Jak referovala československá propaganda?

- a. Rudé právo publikovalo fotografie pokleknutí
- b. Publikovalo reportáž bez fotografií
- c. Publikovalo fotografie, které nezobrazily hlavní akt
- d. Publikovalo montáž ze starších snímků Willyho Brandta
- e. Nezveřejnilo nic

Performativita v (postpost...)moderní politice

- Prezident Zeman „přebírá demisi“ od premiéra Sobotky
- Pražský hrad 2017

Performativita v (postpost...)moderní politice

- Prostředí: Trůnní sál
- Zeman: Hůl a postoj symbolizují moc a nadřazenost
- Sobotka: Ponížen nesmyslností scény
- Divák: Šok a nechut'

Performativní teorie genderu

- Pohlaví je substance, existující identita
- Simone de Beauvoir: *Le Deuxième Sexe* (1949)
 - „Ženou se člověk, nerodí, nýbrž spíše stává.“ (Simone Beauvoirová: *Druhé pohlaví*, 2. část, (1949/1966))
 - Rozlišuje pohlaví x gender
 - Pohlaví dané biologicky, gender vytvořen sociálně (rodinou, výchovou, normami...)
- Judith Butlerová: *Gender Trouble* (1990)
 - **Gender je performativní**
 - Nejsme jím, ale **děláme ho** – jednání, chování, gesta, role...
 - Normy se vytvářejí jazykově a politicky
 - Tzn. Může být subvertován (zpochybňován), např. drag
- Judith Butlerová: *Bodies that Matter* (1993)
 - Také pohlaví (sex) není předjazyková biologická realita, ale vzniká performativně

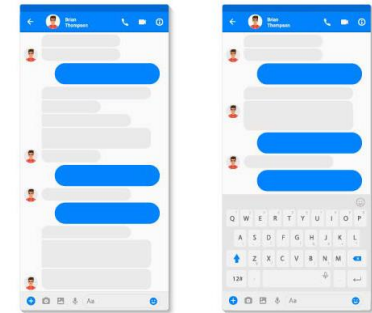

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Řečové akty a digitální komunikace na sociálních sítích

Sociální sítě vs. osobní komunikace

- Obchod, brigáda, kolej, párty... Co můžeme předpokládat?

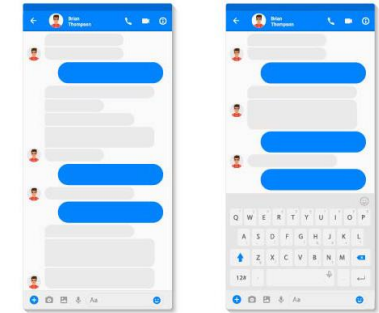

Kontextuální vodítka	konverzace tváří v tvář	sociální sítě
Prostředí (čas a prostor)		
Účastníci (jejich identita a role)		
Nálada (emoce)		

- **Relativně stabilní (integrální) kontext**

Sociální sítě vs. tisk

Kontexty	tisk	sociální sítě
Obálka, titulek článku, datum, jméno autora, perex, mezititulky, popis fotografie...		
Žánry, rubriky... Zpráva, analýza (asertiv...) Názor (expresiv, direktiv...)		
Redakce (editoři) hlídají stabilitu a předvídatelnost		

- **Časopisy a noviny jsou pevně a stabilně strukturované**

Komunikace na sociálních sítích i v médiích: zhroucení kontextu (*context collapse*)

- Mnoho publik a kontextů vstupuje do jednoho kontextu
- Lidé, informace a normy z jednoho kontextu pronikají do hranic jiného kontextu
- Software, algoritmus = další autor, mění strukturu i obsah komunikace
- (Danah Boyd 2001; V. Eisenlauer 2013: 42.)

Lajkování

- Zavedeno 2009
- Leah Pearlmanová: Vyjádření sentimentu, pochvala (I like this, 2009) – expresiv
- Původně „Awesome button“
- Facebook Help: „Kliknutím na To se mi líbí pod příspěvkem na Facebooku můžete dát někomu vědět, že se vám obsah líbí.“ (2024)

"I like this"

By Leah Pearlman on Monday, February 9, 2009 at 6:00pm

There's a lot of content my friends have shared on Facebook that's pretty awesome. For instance, in the last few days I've seen photos from a friend's wedding, an article about U.S. President Obama's ongoing transition and status updates from a friend traveling in India.

We've just introduced an easy way to tell friends that you like what they're sharing on Facebook with one easy click. Wherever you can add a comment on your friends' content, you'll also have the option to click "Like" to tell your friends exactly that: "I like this."

Recently, I had a friend write a note about running her first marathon and another friend upload pictures of his new baby. In both cases, they ended up with over 30 comments, all saying: "Awesome!" "Congrats!" The aggregation of the sentiment "I like this" makes room in the comments section for longer accolades.

This is similar to how you might rate a restaurant on a reviews site. If you go to the restaurant and have a great time, you may want to rate it 5 stars. But if you had a particularly delicious dish there and want to rave about it, you can write a review detailing what you liked about the restaurant. We think of the new "Like" feature to be the stars, and the comments to be the review.

Your friends, and their photos, notes, statuses and more are what make Facebook great. When your friends share something great, let them know you like it.

Leah Pearlman really likes the new "Like" feature.

Lajkování jako řečový akt

- Curych, 2017. Muž lajkoval příspěvky, které obviňovaly aktivistu za práva zvířat z rasismu a antisemitismu
- Soudkyně: Lajkování příspěvků je „šířením hodnotového soudu“. Lajk je „spojen s pozitivním“, tedy „jasně podporoval obsah příspěvků“.
- Stanoveno zavinění, vědomý úmysl
- Muž uznán vinným, odsouzen k pokutě 4.000 franků.
- » Lajk interpretován jako deklarativ – vyjádření-deklarování podpory a sounáležitosti s obsahem

Swiss court convicts man for 'liking' defamatory Facebook post in landmark ruling

30 May 2017 - 4:26pm

1. Lajk = expresiv

- Lajk – líbí / nelíbí / baví / ... – expresiv
- Expresivy vyjadřují psychický stav. Reaguji tím, že hodnotím – Ale co?
 - Celý post / jednu silnou tezi / obrázek / osobu na obrázku / autora textu / autora obrázku / ...
 - Anebo fakt, že obsah sdílí někdo konkrétní?
- (Emanuelle Arielli: 2018)
- » Lajk nikoli nutně vyjadřuje podporu

The screenshot shows a Facebook post from the page 'Inman Next', dated 'April 22 near Rocklin'. The post text asks: 'Considering today's seller's market, are you more likely to spend marketing dollars on your website, or video marketing?'. Below the text, it says 'We'd love your input!'. The interaction bar shows 'Like · Comment · Share' and '13 people like this.'. A comment box is visible with the placeholder text 'Write a comment...'. Below the comment box, there are two visible replies: one from 'Jeremy Lehman' who says 'Yes' (posted April 22 at 3:11pm), and another from 'Inman Next' who says 'Yes to video, or yes to website? One over the other, or both?' (posted April 22 at 3:17pm).

2. Lajk = primárně fatický akt

- Funkce „lajku“ je budovat sociální vazby, dávat si vzájemnou pozornost a podporu, přátelská zpětná vazba
- Obdoba gest jako úsměv nebo přikývnutí
- Nemusí vyjadřovat pozitivní postoje a emoce – někdy lajkujeme:
 - „smutné“ příspěvky jako informace o úmrtích a traumatických událostech
 - kritické příspěvky a sdílíme jejich hořký tón
- Mnozí lajkují posty přátel pravidelně, aniž je čtou
- » Nemusí nutně potvrzovat obsah
- » Kritizuje rozhodnutí švýcarských soudců
- (Lucy McDonald 2021)

Sdílení

- Autorský postoj většinou zřetelný
- Někdy nejasné i právně kontroverzní (sdílení dezinformací, hate speech...)

Co je sdílení?

- replikace původního obsahu
- schvalování původního obsahu
- totéž jako citování
- podobné ukazování

1. Sdílení = autorství

Sdílení obsahu dostatečné k nesení právní nebo morální odpovědnosti pro sdílejícího, pokud je obsah hanlivý. Autor i sdílející stejně odpovědní.

- V. Británie: Zákon proti sdílení ilegálního obsahu – pokud sdílen vědomě.
(Communications Act 2003, Sect. 127; dle Arielli 2018)

2. Sdílení = citování

Osvobozuje retweetery a sdílející od většiny odpovědnosti související s povahou citace a sdíleného obsahu.

- USA: „Žádný poskytovatel nebo uživatel interaktivní počítačové služby nesmí být považován za vydavatele nebo mluvčího jakékoli informace poskytnuté jiným poskytovatelem informačního obsahu.“
(Communications Decency Act 1996, Sect. 230)
- Švýcarsko (2012) novinář retweetoval tweet, že politik se podobá A. Hitlerovi. Politik žaloval, soud novináře osvobodil – tradiční pohled, že odpovědný je jen autor.
- (Arielli 2018)

Zürich

NZZ

Retweet nie strafbar – aber ...

Wer die Mitteilung eines anderen bloss retweetet, macht sich nicht strafbar. Aber: Im konkreten Fall hat sich der Retweeter dennoch einer Persönlichkeitsverletzung schuldig gemacht.

Brigitte Hürlimann
26.01.2016, 16.47 Uhr

Merken Drucken Teilen

Sdílení jako řečový akt

- Akt sdílení je nový typ konvenčního řečového aktu, typický pro soc. média
- Akt zaměřující pozornost, má vlastní ilokuční strukturu
- Akt sdílení je řečový akt, jehož cílem je zaměřit pozornost ostatních lidí na obsah a konstatovat (nebo vyjádřit), že je hodný sdílení.
- Vynakládání pozornosti obtížnější než přitahování pozornosti
- 59 % sdíleného mediálního obsahu není čteno
- (E. Arielli: 2018)

Komunikace na sociálních sítích. Jak může pomoci teorie řečových aktů?

Jak mohou řečové akty pomoci, abychom si rozuměli na sociálních sítích?

- Lokuce – „pouhá“ slova/text
- Ilokuce – komunikační intence/záměr
- Perlokuce – výsledek lokuce a ilokuce
- **Klíčový problém:**
 - svoji intenci si nemusíme plně uvědomovat
 - a/nebo ji dávat dobře najevo
- Princip vyjádřitelnosti:
 - Cokoli se může mýnit, dá se říci.
 - Kdekoli není ilokuční síla výroku explicitní, vždy se dá explicitní udělat.
 - (Searle 1969/1974: 68)

Jak mohou řečové akty pomoci, abychom si rozuměli na sociálních sítích?

1. Promyslet si komunikační záměr/intenci
2. Vysvětlit ho – vysvětlit, co dělám, proč sdílím konkrétní text/foto/video...,
3. Říci, co chci, aby se stalo, aby ostatní dělali

Další tipy

- Zhroucení kontextu » dostatek vlastního kontextu
- Chybí tělo, tvář a gesta » emotikony, hastagy
- Prolínání více publik » počítat s odlišnými očekáváními
- Zhroucení času » zvážit, jestli něco zveřejnit na neurčitou dobu
- Nepředpokládat společnou znalost » explicitní vyjádření
- Online svádí k lenosti » precizní vyjádření

No, to je pěkné 🥰 / No, to je pěkné 😞

To jsem vážně nečekal 😊 / To jsem vážně nečekal 😞

Komunikace na sítích – komunikace ve vědě?

- Vědecká komunikace patří k nejpreciznějším formám lidské komunikace
- Vědecké texty obsahují mj.
 - Úvodní část: Kontext – Jak práce zapadá do dosavadního výzkumu
 - Metodickou část: jasný popis „designu“ studie – Jak byly příslušné akty výzkumu vykonány (performovány), jaký byl záměr a cíl výzkumníka
- Cíl: Ověřit či replikovat výzkum

Komunikace na sítích – komunikace ve vědě?

- Vědecká komunikace patří k nejpreciznějším formám lidské komunikace
- Vědecké texty obsahují mj.
 - Úvodní část: **Kontext** – Jak práce zapadá do dosavadního výzkumu
 - Metodickou část: jasný popis „designu“ studie – Jak byly příslušné akty výzkumu vykonány (performovány), jaký byl **záměr a cíl** výzkumníka
- Cíl: Ověřit či replikovat výzkum

Shrnutí

Teorie řečových aktů

- upozorňuje na reálnou moc slov (**performativ**)
- pomáhá uchopit **celek komunikační situace (lokuce–ilokuce–perlokuce)**
- a interpretovat **intenci/záměr mluvčího**
- a tak porozumět komplikovaným komunikačním situacím a činům (právo, etika, média, sociální sítě...)

2. LÉKAŘSKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KARLOVA

Děkuji za pozornost

Jak udělat komunikaci

Úvod do filosofie jazyka

Mgr. Petr Andreas, Ph.D.

petr.andreas@lfmotol.cuni.cz

Literatura

- Arielli, Emanuele: Sharing as Speech Act, *Versus* 127, č. 2, 2018, s. 243–258.
- Austin, J. L.: *Jak něco udělat pomocí slov: Přednášky na počest Williama Jamese proslavené na Harvardově univerzitě roku 1955*, přel. Marek Tomeček, Filosofia: Praha 2022.
- Bachmann-Medick, Doris: *Cultural Turns*, přel. Adam Blauhut, De Gruyter 2016.
- Beauvoirová, Simone: *Druhé pohlaví, výbor*, přel. Josef Kostohryz a Hana Uhlířová, ed. Jan Patočka, Orbis: Praha 1966.
- Bell, Allan: *The Language of News Media*, Blackwell Publishers: Oxford / Cambridge (Mass.) 1994 (1. vyd. 1991).
- Benesch, Susan: Dangerous Speech: A Practical Guide, in: *Challenges and perspectives of hate speech research*, ed. Christian Strippel, Sünje Paasch-Colberg, Martin Emmer, Joachim Trebbe, 2021, URL: [dangerousspeech.org](https://doi.org/10.48541/dcr.v12.0), DOI: <https://doi.org/10.48541/dcr.v12.0>.
- Boyd, Danah: *Faceted Id/entity: Managing representation in a digital world*, diplomová práce, MIT, 2001.
- Carson, Thomas L.: *Lying and Deception: Theory and Practice*, Oxford UP: Oxford 2010.
- Cook, G.: *The Discourse of Advertising*, London & New York: Routledge 1996.
- Datondjii, Cocou André: Investigating The Historical and Sociopolitical Lethal Effect of Language: A Semantic Study of the Causality Between the Hutu-Tutsi Otherness Discourse and the Genocide Outbreak in Rwanda, *European Journal of Literature, Language and Linguistics Studies* 6, č. 3, 2023, URL: www.oapub.org/lit.
- Demick, Barbara: Michelle Carter found guilty in Massachusetts texting suicide case <https://www.latimes.com/nation/la-na-text-suicide-20170616-story.html>, 16. 6. 2017.
- Eisenlauer, Volker: *A Critical Hypertext Analysis of Social Media: The True Colours of Facebook*, Bloomsbury: London / New York 2013.
- Grice, H. P.: Logic and Conversation, in: *Syntax and Semantics* 3, 1975, s. 41–58.
- Hoogenboom, Barbara J., Manske, Robert C. How to write a scientific article, *International Journal of Sports Physical Therapy* 5, č. 7, s. 512–517.
- Hoinarescu, Liliana: Lying as Speech Act. A Sociodiscursive and Interactional Approach, *Revue Roumaine de Linguistique* LXIII, č. 1–2, p. 147–166, 2018.
- Hymes, Dell: *Foundations of Sociolinguistics: An Ethnographic Approach*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1974.
- Hürlimann, Brigitte: Retweet nie strafbar – aber..., <https://www.nzz.ch/zuerich/aktuell/journalist-nach-verbreitung-von-doelf-tweet-freigesprochen-ld.4504>, 26. 1. 2016.

- Krbcová, Lenka: Přípravek na hubnutí je podvod. Zneužívá slavné jméno profesora Pirka <https://www.vitalia.cz/clanky/pripravek-na-hubnuti-je-podvod-zneuzyva-slavne-jmeno-profesora-pirka/>, 29. 5. 2020.
- Loxley, James: *Performativity*, Routledge: London 2006.
- Rauer, Valentin: Symbols in Action: Willy Brandt's Kneefall at the Warsaw Memorial, in: *Social Performance Symbolic Action, Cultural Pragmatics, and Ritual*, Cambridge UP 2006, s. 257–282.
- Schechner, Richard: *Performance Theory*, 1988.
- Schueler, Daan; Marx, Maarten: Speech Acts in the Dutch COVID-19 Press Conferences, *Language Resources and Evaluation* 57, 2023, s. 869–892, <https://doi.org/10.1007/s10579-022-09602-7>.
- Smith, Barry: Towards a History of Speech Act Theory, in: A. Burkhardt (ed.), *Speech Acts, Meanings and Intentions. Critical Approaches to the Philosophy of John R. Searle*, Berlin / New York: de Gruyter (1990), 29–61.
- Szaló, Csaba : Performance a performativita jednání v kulturní sociologii, in: *Terény performance*, ed. Alice Koubová a Eliška Kubartová, FÚ AV: AMU 2021, s. 38–47.
- Simon, Simona; Dejica-Cartisa, Daniel: Speech Acts in Written Advertisements: Identification, Classification and Analysis, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 192, 2015, s. 234–239.
- Strakoš, Jan: Šíření nenávisti na internetu a jeho trestní postihy (poznatky k limitům českého přestupkového práva a úvahy nad nimi), *Správní právo* 54, č. 1, 2021, s. 1–26.
- Williamson, Judith: *Decoding Advertisements: Ideology and Meaning in Advertising*, Maryon Boyars: London / New York 1985 (1. vyd. 1978).
- Stanford Encyclopedia of Philosophy, Richard Rorty, <https://plato.stanford.edu/entries/rorty/> (10. 9. 2024).

